

Instytut Pamięci Narodowej - Białystok

<https://bialystok.ipn.gov.pl/pl1/dla-mediow/komunikaty/27739,Informacja-na-temat-nowych-dokumentow-dotyczacych-oblawy-augustowskiej-z-Archiwum.html>
26.04.2024, 17:29

Informacja na temat nowych dokumentów dotyczących obławy augustowskiej z Archiwum Ministerstwa Obrony Federacji Rosyjskiej

Data publikacji 09.02.2016

W wyniku stałego monitoringu stron internetowych historycy Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN w Białymstoku natrafili na duży zbiór dokumentów 50 armii III Frontu Białoruskiego. Dokumenty te obrazują wojskową część operacji przeczesywania Puszczy Augustowskiej. Zostały one włączone do śledztwa w sprawie Obławy Augustowskiej, prowadzonego w Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Białymstoku. Są obecnie tłumaczone na język polski. Do analizy odnalezionych dokumentów prokurator powołał zespół historyków z OBEP.

Na podstawie tych dokumentów możemy stwierdzić, jakie jednostki Armii Czerwonej uczestniczyły w operacji. Było to 11 dywizji strzeleckich (z 29, 69, 81 i 124 Korpusu Strzeleckiego 50 i 48a) wraz z dywizyjnymi pułkami artylerii, 3 brygady pancerne i brygada zmechanizowana (z 2 gwardyjskiego korpusu pancernego). Razem jest to liczba żołnierzy zbliżona do wymienianych wcześniej 45 tys.

Dzięki ujawnionym dokumentom możemy poznać dokładnie zasięg terytorialny obławy, co jest szczególnie istotne w odniesieniu do jej zasięgu na północy i wschodzie (terytoriów Litewskiej i Białoruskiej SRS). Na północy 2 gwardyjski korpus pancerny rozpoczął operację w kierunku południowo-zachodnim od linii: Zielonka - Wiejsieje - Szadziuny - Lejpuny - Druskienniki, natomiast na wschodzie blokadę na prawym brzegu Niemna zorganizowano na linii Druskienniki - Przewałka - Łukawica. Od południa zorganizowano blokadę na linii: Niemnowo (miejscowość przy wejściu Kanału Augustowskiego do Niemna) - płd. brzeg Kanału Augustowskiego - Brzozówka - płd-wsch. brzeg rzeki Wołkuszanka - Lipsk - płd-wsch brzeg rz. Biebrza - Dębowo. Warto jednak zwrócić uwagę, że aresztowane zostały (i zaginęły) także osoby z miejscowości położonych na południe od tej linii (Dąbrowa Białostocka, Kamienna Nowa, Hamulka, Suchowola).

Operacja rozpoczęła się jednocześnie - rano 12 lipca [2 Gwardyjski Korpus Pancerny rozpoczął operację wcześniej - 11 lipca o godz. 6:00], natomiast 19 lipca zakończyła się jedynie jej pierwsza (główna) część. Dokumenty potwierdzają, że w następnych dniach trwało powtórne przeczesywanie lasów, dokonywano aresztowań. Niewątpliwie za koniec operacji należy uznać dzień zamordowania osób aresztowanych, ale na ten temat brak jest

jakichkolwiek informacji – można jedynie przypuszczać, że był to sam koniec lipca.

Dokumenty potwierdzają, że ostateczna liczba zatrzymanych i aresztowanych, a następnie zgładzonych jest większa niż podana w szyfrogramie gen. Abakumowa do Ławrientija Berii (7049 zatrzymanych i 592 aresztowanych), która oddawała stan na dzień 21 lipca. Tymczasem np. tylko formacje 124 Korpusu Strzeleckiego w dniach 18-24 lipca zatrzymały 202 osoby, z których aresztowano 48.

Sposób przeprowadzenia operacji był bardzo profesjonalny. Wojska w niej uczestniczące przemieszczały się w trzech rzutach: I – tyraliera przeczesująca teren, II – druga linia, która zajmowała się głównie sprawdzaniem mieszkańców w miejscowościach na linii działania i przeprowadzaniem rewizji, III – grupy wsparcia (w tym dywizyjne pułki artylerii). Żołnierze w pierwszym rzucie mieli być oddaleni od siebie o 8-10 m, a nawet 6-8 m, co – wydaje się – było przestrzegane. Na przykład w 324 dywizji strzeleckiej w I rzucie znajdowało się 797 żołnierzy, a szerokość pasa działania dywizji wynosiła 7 km. Na obszarach już sprawdzonych („przeczesanych”) organizowano kolejne blokady (zapory), aby „elementy przeoczone” nie miały możliwości odejścia z tego terenu. Następnie przeprowadzano powtórne przeczesywanie. Wprowadzono też zakaz poruszania się ludności w godzinach 21.00-8.00. Wszystkie te działania były konsekwencją przesadzonych informacji na temat liczebności (8 tys.) i uzbrojenia (m.in. 10 czołgów) polskich partyzantów w Puszczy Augustowskiej.

Dokumenty wyjaśniają też częściowo los grupy 1685 Litwinów wymienianych w znanym wcześniej raporcie gen. Abakumowa, spośród których aresztowano, a następnie przekazano organom NKWD – NKGB Litewskiej SSR 252 „bandytów”. Okazało się, że wszystkie w/w osoby zostały zatrzymane w dniach 12-18 lipca w strefie działania 2 gwardyjskiego korpusu pancernego, a więc poza terytorium ówczesnej Polski. Dzięki współpracy Oddziału IPN w Białymstoku z litewskim Centrum Badania Ludobójstwa i Ruchu Oporu udało się ustalić losy dwóch Litwinów (spośród znanych 12), którzy zostali aresztowani w trakcie obławy: jeden z nich zbiegł z aresztu w grudniu 1945 r., a drugi w listopadzie 1945 r. został wywieziony do łagru w ASSR Komi, skąd zwolniono go w końcu czerwca 1946 r. Wynika z tego, że aresztanci przekazani organom LSRS byli potraktowani inaczej niż pozostali aresztowani.

Dzięki omawianym dokumentom do listy ofiar obławy można dopisać nowe nazwiska. Potwierdzają one np. dokonywanie aresztowań w Kaletach (Białoruska SRS), o których mówili tamtejsi mieszkańcy.

Na podstawie omawianych archiwaliów poznajemy nowe szczegóły dotyczące bitwy nad jeziorem Brożane (miejsce, czas, przebieg bitwy, straty osobowe). W oparciu o uzyskane dokumenty wiadomo także, że jednostki 50. armii dokonywały aresztowań na mniejszą skalę także w sierpniu 1945 r. Znane są także nazwiska dowódców poszczególnych jednostek wojskowych.

9.02.2016

Naczelnik
Oddziałowej Komisji Ścigania
Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu
w Białymstoku
prokurator Janusz Romańczuk